

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมกับแพทย์

จัดทำโดย ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงสฤกพรรณ วิไลลักษณ์
รหัส ๖๓๐๘๔๐

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับแพทย์

ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงสุกฤษฎา วิไลลักษณ์

บทนำ

มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม แบ่งหน้าที่กันทำเพื่อให้สังคมในภาพรวมดำเนินไปได้ด้วยดี การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะย่อมมีปัญหาใหญ่เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา กฎหรือระเบียบของสังคมจึงมีความจำเป็นเพื่ออำนวยให้เกิดความสงบสุขแก่สังคม และต่อมาได้พัฒนามาเป็นกฎหมายของประเทศ แพทย์เป็นผู้ประกอบวิชาชีพในการดูแลรักษาสุขภาพของคนในสังคม ประเทศชาติ การที่ประชากร ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ มีสุขภาพแข็งแรง ส่งเสริมให้เกิดพลังอำนาจแห่งชาติที่มีผลให้ประเทศมีศักยภาพในการพัฒนาก้าวหน้า แพทย์จึงเป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญ แพทย์จะต้องประกอบวิชาชีพตามหลักนิติธรรมจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม และประเทศชาติ

หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

“หลักนิติธรรม” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Rule of Law พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย” เป็นแนวคิดที่กำเนิดและพัฒนาขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันมีระบบกฎหมาย แนวคิดและสภาพแวดล้อมที่ต่างจากกฎหมายไทย เป็นหลักคิดที่เป็นนามธรรม มีพลวัตรตลอดเวลา บ้างก็แปล Rule of Law ว่า “หลักแห่ง กฎหมาย” หรือ “หลักการปกครองด้วยกฎหมาย” หรือ “หลักกฎหมาย” หรือ “กฎของกฎหมาย” หรือ “หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย” หรือ “หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย” หรือ “หลักธรรม” หรือ “หลักธรรมแห่งกฎหมาย” หรือ “นิติปรัชญา” หรือ “นิติธรรมวินัย” หรือ “ธรรมะแห่งกฎหมาย” หรือ “นิติสดมภ์” ฯลฯ แต่คำแปลที่ได้รับความนิยม และใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไปคือคำว่า “หลักนิติธรรม”

ความชอบธรรมจะเกิดขึ้นได้ในสังคม ก็ต่อเมื่อสังคมใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครอง (Rule by law) ไม่ใช่ใช้บุคคลคนเดียวหรือคณะบุคคลเป็นใหญ่ (Rule by men) ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การใช้อำนาจโดยอำเภอใจ ปราศจากการควบคุม” ดังคำกล่าวของ Lord Acton ที่ว่า “Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely - อำนาจมีแนวโน้มนำไปสู่การฉ้อฉลทุจริต และ อำนาจที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดนำไปสู่การฉ้อฉล ทุจริตอย่างเด็ดขาดแน่นอน” อย่างไรก็ตาม การมีแต่เพียงกฎหมาย เป็นหลักในสังคมหรือในประเทศ นั้นยังไม่เพียงพอ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างกฎหมายขึ้น และผู้สร้างกฎหมายซึ่ง เป็นมนุษย์ปุถุชน ย่อมมีทั้งดีและไม่ดี มีอคติ มีฉ้อฉล มนุษย์อาจใช้ กฎหมายสร้างความไม่เป็นธรรม ในขณะ เดียวกัน มนุษย์ก็อาจใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม ใช้กฎหมายสร้างความถูกต้อง ให้กับตนเอง หรืออื่นๆ ที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม ดังนั้น กฎหมายจึงต้องอยู่ภายใต้หลักพื้นฐานบางประการ ซึ่งก็คือหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

หลักนิติธรรมเป็นคำที่เริ่มมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมไทยตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นต้นมา ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการใช้คำว่าหลักนิติธรรมเอาไว้อย่างชัดเจนมาก แต่อย่างไรก็ตามหลักนิติธรรมยังคงเป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้และ บุคคลทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการดังกล่าวอย่างแท้จริง นอกจากนี้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติคำว่า หลักนิติธรรมไว้ในมาตรา ๓ วรรคสองว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา

คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” และหมวดที่ ๕ แผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๓ แผนนโยบาย ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา ๗๘ ยังได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้ ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม” นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการบัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ในรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

Professor A.V. Dicey ผู้ริเริ่มนำหลัก Rule of law มาใช้ในระบอบกฎหมายอังกฤษ ได้เสนอหลักสำคัญประการหนึ่งว่า “ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายของแผ่นดิน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีชาติกำเนิดหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับใด ย่อมถูกบังคับโดยกฎหมาย และโทษอย่างเดียวกัน” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “หลักความเสมอภาคของกฎหมาย”

ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อดีตปลัดกระทรวงยุติธรรม ให้คำอธิบาย “หลักนิติธรรม” ว่าในสังคม ที่ปกครองโดยระบอบโดยประชาธิปไตย หลักนิติธรรม เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการบริหาร บ้านเมือง สังคมที่ยึดถือหลักนิติธรรม คือ สังคมที่ปกครองโดยหลักกฎหมาย หรือสังคมที่กฎหมาย เป็นใหญ่ อันแตกต่างจากระบอบอัตตาธิปไตยที่ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามใจของผู้มีอำนาจหรืออนาธิปไตย ที่ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับอำเภอใจของแต่ละคน หลักนิติธรรมจึงมีความหมายเป็น ๒ นัย กล่าวคือ กฎหมายต้องมีความเป็นธรรม คือ ต้องมีความชัดเจน แน่นนอน และต้องสามารถจัดสรรสิทธิประโยชน์ของบุคคลอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้กฎหมายจะต้องบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือก ปฏิบัติ ประชาชนในสังคมไม่ว่ายากดีมีจน จะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค

ศาสตราจารย์ ดร.กำชัย จงจักรพันธ์ กรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายของ “หลักนิติธรรม” ว่าหมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย อันหมายความรวมถึง การบัญญัติกฎหมาย การใช้และการตีความกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย หลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐาน แห่งกฎหมายจะถูกล่วงละเมิดมิได้หากกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ผลก็คือจะใช้บังคับไม่ได้หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หลักนิติธรรม คือ หลักที่อยู่เหนือกฎหมายทั้งปวง อยู่เหนือแม้กระทั่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีองค์ประกอบหรือสาระสำคัญคือ

๑. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
๒. กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและมีโทษย้อนหลังหรือมีโทษย้อนหลังหนักกว่าเดิมไม่ได้
๓. ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยบริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา เด็ดขาดว่ามีความผิด
๔. หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีของตุลาการ
๕. รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจและต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้เท่านั้น
๖. กฎหมายต้องไม่ยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำของบุคคลหรือคณะบุคคลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตไว้ล่วงหน้าโดยเฉพาะ

โดยประมวลแล้ว “หลักนิติธรรม” คือ หลักการปกครองที่บุคคลทั้งหลาย สถาบัน และหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็น สาธารณะหรือ เอกชน รวมไปถึงรัฐ แสดงถึงความรับผิดชอบของกฎหมายที่ได้มีการประกาศ อย่างเป็นทางการทั่วไป มีการบังคับใช้อย่างเสมอภาค และสอดคล้องกับธรรมเนียมและมาตรฐานของสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หลักดังกล่าวนี้ จะต้องมีมาตรการเพื่อเป็นการประกันการเคารพและปฏิบัติต่อหลักการสูงสุดของกฎหมาย ความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย มีความโปร่งใสและยุติธรรมในการ ใช้กฎหมาย การแบ่งแยกอำนาจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ความชัดเจนแน่นอนของกฎหมาย หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติ

ความหมายของแพทย์

แพทยสภา

ในพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ หมวด ๑ มาตรา ๖ ให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่ง เรียกว่า "แพทยสภา" มีวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้แพทยสภาเป็นนิติบุคคล

มาตรา ๗ แพทยสภามีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(๑) ควบคุมการประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมให้ถูกต้องตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม

(๒) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการประกอบวิชาชีพในทางการแพทย์

(๓) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิก

(๔) ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษแก่ประชาชนและองค์กรอื่นในเรื่องที่เกี่ยวกับการแพทย์และการสาธารณสุข

(๕) ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาการแพทย์และการสาธารณสุขของประเทศ

(๖) เป็นตัวแทนของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทย

มาตรา ๘ แพทยสภามีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) รับขึ้นทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

(๒) พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

(๓) รับรองปริญญา ประกาศนียบัตรในวิชาแพทยศาสตร์ หรือวุฒิปัตรในวิชาชีพเวชกรรมของสถาบันต่างๆ

(๔) รับรองหลักสูตรต่าง ๆ สำหรับการฝึกอบรมในวิชาชีพเวชกรรมของสถาบันทางการแพทย์

(๕) รับรองวิทยฐานะของสถาบันทางการแพทย์ที่ทำการฝึกอบรมใน (๔)

(๖) ออกหนังสืออนุมัติหรือวุฒิปัตรแสดงความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมสาขาต่าง ๆ และออกหนังสือแสดงวุฒิอื่น ๆ ในวิชาชีพเวชกรรม

แพทย์

จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี แพทย์ (อังกฤษ: physician, doctor) หรือภาษาพูดว่า "หมอ" ในบางพื้นที่ตามชนบท อาจเรียกแพทย์ว่า "หมอใหญ่" เพื่อกันสับสนกับพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นในทางด้านสาธารณสุข แพทย์มีหน้าที่ ชักถามประวัติ ตรวจร่างกาย และส่งตรวจวินิจฉัยเพิ่มเติม

เพื่อส่งเสริมการรักษาหรือให้การรักษาโรค ส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพ ให้แก่ผู้ป่วย ร่วมกับบุคลากรด้านสุขภาพ
อื่นๆ โดยสรุป แพทย์ คือผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

ในพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ มาตรา ๔

"วิชาชีพเวชกรรม" หมายความว่า วิชาชีพที่กระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การผดุงครรภ์การปรับสายตาด้วยเลนส์สัมผัส การแทงเข็มหรือการฝังเข็มเพื่อบำบัดโรคหรือเพื่อระงับความรู้สึก และหมายความรวมถึงการกระทำทางศัลยกรรม การใช้รังสี การฉีดยาหรือสาร การสอดใส่วัตถุใด ๆ เข้าไปในร่างกาย ทั้งนี้เพื่อการคุมกำเนิด การเสริมสวย หรือการบำรุงร่างกายด้วย

"โรค" หมายความว่า ความเจ็บป่วย การบาดเจ็บ ความผิดปกติของร่างกายหรือจิตใจ และหมายความรวมถึงอาการที่เกิดจากภาวะดังกล่าวด้วย

"ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม" หมายความว่า บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจากแพทยสภา

"ใบอนุญาต" หมายความว่า ใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจากแพทยสภา ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องมีคุณสมบัติของสมาชิกแพทยสภาตามเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ หมวด ๑ มาตรา ๑๑ และพึงมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์รวมทั้งความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ (professional competencies) ดังต่อไปนี้

๑. พฤตินิสัย เจตคติคุณธรรม และจริยธรรมแห่งวิชาชีพ (Professional habits, attitudes, moral, and ethics) ได้แก่

๑.๑ การรักษาเกียรติและอำนาจคุณค่าแห่งวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมพึงมีคุณสมบัติ

ดังต่อไปนี้

- มีคุณธรรม และจริยธรรมที่เหมาะสมต่อวิชาชีพแพทย์
- ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและวิชาชีพ เป็นที่ไว้วางใจ ของผู้ป่วย และสังคม
- มีบุคลิกภาพอันเป็นที่น่าศรัทธา
- รับผิดชอบต่อผู้ป่วย การนัดหมาย และงานที่ได้รับมอบหมาย
- ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- มุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

๑.๒ การคำนึงถึงผู้ป่วย (patient centered)

- คำนึงถึงประโยชน์และความปลอดภัยของผู้ป่วยเป็นสำคัญ
- ให้ความจริงแก่ผู้ป่วย รักษาความลับ และเคารพในสิทธิของผู้ป่วย
- ปกป้องและพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของผู้ป่วย

๑.๓ การคุ้มครองและรับผิดชอบต่อสังคม

- ดำรงตนเป็นพลเมืองดีของสังคม
- แสดงเจตคติที่ดีต่อการให้บริการสุขภาพแบบองค์รวมแก่ประชาชนทุกระดับ
- เข้าใจความต้องการและข้อจำกัด โดยไม่แบ่งแยกในบริบทของเชื้อชาติ วัฒนธรรม

ศาสนา อาชีพ อายุ และเพศ

- ความมุ่งมั่นในการพัฒนาให้บริการที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

๒. ทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพ (Communication and interpersonal skills) ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมพึงตระหนักถึงความสำคัญ และมีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร และ สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ผู้ร่วมงาน และผู้เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้
หลักสำคัญของสื่อสาร

๒.๑ ตระหนักถึงปัจจัยของคู่สื่อสารที่อาจส่งผลต่อการสื่อสาร เช่น สภาพร่างกาย จิตใจและอารมณ์ พฤติกรรม ภูมิหลัง อาชีพ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมถึงบรรยากาศที่เอื้อต่อการสื่อสาร

- สามารถสื่อสารด้วยภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษาท่าทาง (Non-verbal Communication) รวมทั้งใช้สื่อประเภทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

- มีทักษะในการรับรู้และให้ข้อมูลโดยผ่านวิธีการสื่อสารต่างๆ อย่างมีวิจรรย์ญาณและคำนึงถึงผลกระทบต่อวิชาชีพและสังคมสามารถให้ข้อมูลทางการแพทย์ นำเสนอด้วยวาจา อภิปราย ในที่ประชุม เขียนรายงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ การสื่อสารกับผู้ป่วย

- มีทักษะในการรับฟังปัญหา เข้าใจความรู้สึกและความวิตกกังวลของผู้ป่วย อีกทั้งสามารถตอบคำถาม อธิบาย ให้คำปรึกษาและคำแนะนำอย่างเหมาะสม

- มีทักษะในการสัมภาษณ์และซักประวัติผู้ป่วย ใช้ศัพท์และภาษาที่ผู้ป่วย เข้าใจได้

- เปิดโอกาสให้ผู้ผู้ป่วยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม แสดงความเห็นอกเห็นใจเอื้ออาทร ให้ความมั่นใจ และให้กำลังใจแก่ผู้ป่วย

- สามารถขอความยินยอมในการรักษาพยาบาลจากผู้ป่วย รวมทั้งสร้างความมั่นใจในเรื่องการคงความลับของผู้ป่วย

- มีทักษะการสื่อสารในสถานการณ์เฉพาะ เช่น การแจ้งข่าวร้าย การขอชันสูตรศพ เป็นต้น

๒.๓ การสื่อสารกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

- สามารถสื่อสารกับผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคงความสมดุล ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลกับการรักษาความลับของผู้ป่วย

- มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

- สามารถจัดทำบันทึกทางการแพทย์ ใบบรรองแพทย์ ใบส่งต่อผู้ป่วย และเอกสารทางการแพทย์อื่นๆ ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

๓. ความรู้พื้นฐานทางการแพทย์ (Scientific knowledge of medicine)

๓.๑ มีความรู้ความเข้าใจในวิทยาศาสตร์การแพทย์พื้นฐาน ความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพและทักษะ ทางคลินิก สามารถค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใน

การตรวจวินิจฉัยและบำบัดรักษาผู้ป่วย ตลอดจนวางแผนการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันการเจ็บป่วย ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๓.๒ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

- เวชศาสตร์ครอบครัว เวชศาสตร์ชุมชน และอาชีวเวชศาสตร์
- เวชจริยศาสตร์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพเวชกรรม
- ศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- หลักการบริหารงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข
- ความรู้พื้นฐานทางสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา และพฤติกรรมศาสตร์ที่จำเป็นสำหรับการเสริมสร้างเจตคติ และความเข้าใจต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม
- ระบบคุณภาพ รวมถึงความปลอดภัยของผู้ป่วย (patient safety)
- เศรษฐศาสตร์คลินิกที่เกี่ยวข้องและเหมาะสมในการทำเวชปฏิบัติ

๔. การบริหารผู้ป่วย (Patient care) มีความรู้ความสามารถในการรวบรวมข้อมูล กำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน วางแผนการตรวจวินิจฉัยให้การดูแลรักษาผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม ดังต่อไปนี้

๔.๑ การตรวจวินิจฉัย และดูแลรักษาผู้ป่วยทั่วไป ได้แก่

- สังเกตอาการปฏิกิริยา ท่าทีของผู้ป่วยและญาติ
- ชักประวัติและตรวจร่างกายผู้ป่วยได้อย่างครอบคลุมและเหมาะสม
- เลือกใช้วิธีการตรวจโดยเครื่องมือพื้นฐาน เครื่องมือพิเศษ และการตรวจทางห้องปฏิบัติการต่างๆ โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและความเหมาะสม
- รวบรวมและแปลผล ข้อมูลจากประวัติการตรวจร่างกาย การตรวจทางห้องปฏิบัติการและการตรวจพิเศษต่างๆ เพื่อนำมาตั้งสมมติฐาน วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาผู้ป่วย
- นำหลักของเวชศาสตร์เชิงประจักษ์มาใช้เพื่อวินิจฉัย ดูแลรักษา รวมทั้งการพยากรณ์โรคของผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม
- เลือกใช้มาตรการในการคัดกรอง ป้องกัน การรักษา การรักษาแบบประคับประคองการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ให้สอดคล้องกับระยะของการดำเนินโรค และทรัพยากรที่มีได้อย่างเหมาะสม
- เลือกใช้ยาได้อย่างสมเหตุผล ตามหลักเภสัชวิทยาคลินิก โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ป่วยเป็นสำคัญ
- ชี้แจง ให้ข้อมูลเพื่อขอความยินยอมจากผู้ป่วยในการดูแลรักษา
- บันทึกเวชระเบียนอย่างเป็นระบบ ถูกต้อง และต่อเนื่อง โดยอาศัยแนวทางมาตรฐานสากล
- ปรีกษาผู้มีความรู้ความชำนาญกว่า หรือส่งต่อผู้ป่วยไปรับการรักษาอย่างเหมาะสมให้การบริหารผู้ป่วยแบบองค์รวม
- ตระหนักถึงความสำคัญของการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกโดยคำนึงถึงความเหมาะสมและข้อจำกัดในการใช้
- ให้การดูแลรักษาแบบสหวิชาชีพ แก่ผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม

- ในกรณีฉุกเฉินสามารถจัดลำดับความสำคัญ และให้การรักษาเบื้องต้นได้อย่างทันที่

๕. ทักษะการตรวจ การตรวจหาห้องปฏิบัติการ การทำหัตถการที่จำเป็น (Technical and Procedural skills) มีความสามารถในการทำหัตถการและใช้เครื่องมือต่างๆ ในการตรวจวินิจฉัยและรักษาผู้ป่วย โดยสามารถอธิบายข้อบ่งชี้ ข้อห้าม ภาวะแทรกซ้อนในการตรวจ สภาพและเงื่อนไขที่เหมาะสมขั้นตอนการตรวจ กระทำได้ด้วยตนเอง แปลผลได้อย่างถูกต้อง และเตรียมผู้ป่วยเพื่อการตรวจวินิจฉัยนั้นๆ

๖. การสร้างเสริมสุขภาพ และระบบบริหารสุขภาพ: สุขภาพของบุคคล ชุมชน และประชาชน (Health promotion and health care system: individual, community and population health)

- มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ ระบบบริหารสุขภาพ การบริหารสุขภาพแบบองค์รวมความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์คลินิก หลักกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ

- สามารถให้การบริหารสุขภาพแบบเบ็ดเสร็จ (comprehensive care) จากระดับบุคคลครอบครัว และเชื่อมโยงไปสู่ระดับชุมชนและสังคม โดยตระหนักถึงความสำคัญของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

๗. การพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuous professional development) สามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมให้มีมาตรฐาน ทันสมัย และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ป่วย สังคม อย่างต่อเนื่อง โดย

- กำหนดความต้องการในการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างครอบคลุมทุกด้านที่จำเป็น
- วางแผนและแสวงหาวิธีการสร้างและพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติและพฤติกรรมที่เหมาะสม
- เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแสวงหาและแลกเปลี่ยนความรู้ ฝึกทักษะ รวมทั้งพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- ค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งมีวิจรรย์ญาณในการประเมินข้อมูล
- ประยุกต์ความรู้ เทคโนโลยี และทักษะใหม่ได้อย่างเหมาะสม
- ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพงาน การสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการปฏิบัติงานประจำวัน และการจัดการความรู้

หลักนิติธรรมกับแพทย์

การประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ตามหลักนิติธรรม

แพทย์ต้องมีหลักนิติธรรมในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมภายใต้พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่ปรับปรุงแก้ไขมาจาก พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๑๑ ที่บัญญัติให้มีแพทย์สภาควบคุมดูแลแพทย์ทั่วประเทศ ทำหน้าที่ร่วมพัฒนาการผลิตแพทย์ในหลักสูตรที่เหมาะสมกับประเทศไทย และสถาบันการผลิตแพทย์นานาชาติยอมรับ โดยสถาบันการผลิตแพทย์กว่าสี่สิบแห่งทั่วประเทศมีการประเมินความรู้ ความสามารถและจรรยาบรรณแพทย์ จนได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับก่อนออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรม และมีธรรมเนียมปฏิบัติคือหลังปฏิญาณตนต่อสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคฤบาลเดชะวิกรม พระบรมราชชนก เพื่อไปปฏิบัติงาน หรือศึกษาอบรมเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ

ทางใน ความรับผิดชอบของราชวิทยาลัย/วิทยาลัยทางการแพทย์เฉพาะทางกว่า 80 สาขาวิชา ที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนด้านความรู้ทางการแพทย์เพื่อส่งเสริมสุขภาพ รักษาพยาบาลให้พ้นจากความเจ็บป่วยทุกข์ทรมาน ให้การช่วยชีวิตรวมถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้กลับไปใช้ชีวิต ปฏิบัติงาน เหมือนปกติมากที่สุดตามสิทธิและสวัสดิการที่ประชาชนควรจะได้รับในระบบสาธารณสุขของประเทศ ทั้งนี้แพทยสภามีหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพเวชกรรมให้อยู่ในระดับมาตรฐานสากล ภายใต้จริยธรรมแห่งวิชาชีพ ที่แพทย์ได้รับการเรียนรู้ เข้าใจ ยอมรับนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่หลักพุทธศาสนา เช่น ศีลธรรม พรหมวิหาร ๔ การดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท มีการประพฤติตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมคุณธรรม คือ เป็นผู้ซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูรู้ตอบแทนคุณ มีจิตสาธารณะ อ่อนน้อมถ่อมตน อดทน ขยันหมั่นเพียร มุ่งพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้นำสังคม โดยรวมความแล้วก็คือการกระทำตามคำปฏิญาณต่อสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคฤบาลพระบรมราชชนก ที่ว่า “ขอให้ถือ ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง ลาภ ทรัพย์ และเกียรติยศจะตกแก่ ท่านเอง ถ้าท่านทรงธรรมแห่งอาชีพไว้ให้บริสุทธิ์”

หลักนิติธรรมในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ดังกล่าวข้างต้นก็เปรียบเสมือนหลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตย ของประเทศที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์เช่นเดียวกันต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม กล่าวคือ ความเป็นธรรมตามธรรมชาติของสังคมที่มีการสร้างกฎระเบียบไว้ให้ยึดติดปฏิบัติทุกคนด้วยความเสมอภาคทั่วถึง ตามสิทธิหน้าที่ของแต่ละคนและไม่มีความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ หมวด ๕ การควบคุมการประกอบวิชาชีพเวชกรรม มาตรา ๒๖-๔๔ โดยใช้วิธีการปฏิบัติด้วยระบบธรรมาภิบาล คือ การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม ๖ ประการ คือ

๑. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกด้านจริยธรรมแห่งวิชาชีพคุณธรรมในสังคม
๒. มีสิทธิตามกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่
๓. ให้ผู้ป่วย/ญาติรับทราบ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันเพื่อปฏิบัติ
๔. แพทย์จะปฏิบัติตามแนวทางดีที่สุดในมติร่วมกัน
๕. กระบวนการปฏิบัติสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอนอย่างโปร่งใส
๖. ผลการรักษาพยาบาลที่เกิดขึ้นเป็นการรับผิดชอบร่วมกันของแพทย์และผู้ป่วย/ญาติที่เห็นชอบร่วมกัน

หลักนิติธรรมกับแพทย์ฐานะปัจเจกชน และผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรม

เมื่อได้พิจารณาถึงภาระหน้าที่ซึ่งแพทย์กระทำอันเป็นการการปฏิบัติโดยชอบ แพทย์จึงสมควรได้รับสิทธิ ความคุ้มครอง ความเสมอภาค และความยุติธรรมตามกฎหมายทั้งกฎหมายทั่วไปในฐานะประชาชนไทย และตามกฎหมายเฉพาะวิชาชีพในฐานะผู้ประกอบการวิชาชีพเฉพาะในกรณีที่แพทย์ประกอบวิชาชีพเวชกรรมโดยแท้จริงซึ่งเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และสุขภาพของประชาชน ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบันได้แก่การที่แพทย์เป็นแนวหน้ากำลังสำคัญในการรับมือกับวิกฤติโควิด (โดยที่ไม่ใช่แพทย์ทางพาณิชย์ หรือสถานบริการเสริมความงาม)

ศ.จรัญ ภักดีธนากุล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายในหัวข้อ “กฎหมายร้อน ผันร้ายของวงการแพทย์ไทย” ณ อาคารกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๖๑ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “การตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญา ต้องถูกดำเนินคดีไปเป็นผู้ต้องหา เป็นจำเลย ต้องสู้คดีกัน ๒-๓ ศาล ระหว่างนั้น ๕-๑๐ ปี จิตใจของบุคลากรจะเป็นอย่างไร จะมีกำลังใจทำงานเหมือนเดิมหรือไม่” “ต้องประกันตัว ต้องหาทนายความ ส่งผลให้มีปัญหาทางจิตใจ มันก็เกินเหตุเกินผล เกินความพอเหมาะพอควรที่จะปฏิบัติต่อผู้ประกอบการวิชาชีพในแขนงนี้ ผมไม่อยากจะให้คนที่ไม่ใช่อาชญากรต้องไปถูกดำเนินคดีเยี่ยงอาชญากร ดังนั้นในทางอาญา ขอให้กันแพทย์ทั้งระบบออกมา ไม่ว่าในภาครัฐ เอกชน ถ้าไม่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงต้องได้รับคุ้มครองไม่ถูกดำเนินคดีอาญา ไม่ต้องถูกจับเป็นผู้ต้องหา ไม่ต้องประกันตัว” “ในส่วนของคดีอาญา ต้องมีกฎหมายคุ้มครองแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพแพทย์หรืออาจารย์รวมถึงการให้บริการสาธารณสุขทั้งระบบว่าถ้าไม่ถึงขั้นมีเจตนาหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ต้องยกเว้นไม่ดำเนินคดีอาญาโดยให้ผันไปเรียกช่องทางแพ่งแทน”

นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ผู้บริโภคหมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

ให้คำนิยามของ ผู้ประกอบกิจการด้านธุรกิจ ว่า “ผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อนำไปขาย ผู้ส่ง หรือ นำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อทำการค้าขาย หรือ ผู้ซื้อเพื่อนำสินค้าขายต่อ หรือเป็นผู้ให้บริการ และทั้งยังรวมถึงผู้ประกอบกิจการด้านโฆษณา” จวบจนพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้เกิดกรณีผู้เสียหายจากการรับบริการสาธารณสุขฟ้องร้องแพทย์ทั้งในภาครัฐ และเอกชน โดยตีความว่าแพทย์เป็นผู้ประกอบธุรกิจการให้บริการสุขภาพ เป็นจำนวนที่มากขึ้นเรื่อยๆ โดยที่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคได้เอื้อให้ผู้บริโภคฟ้องร้องได้สะดวก และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย จึงมีการฟ้องร้องโดยไม่แยกว่ากรณีใดเป็นภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติของโรค และการรักษา กรณีใดเป็นไปโดยประมาท การเช่นนี้ทำให้ แพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์เสียทั้งเวลา และกำลังใจในการปฏิบัติงาน การจัดให้มีกระบวนการชดเชยเยียวยาผู้ป่วยที่ได้รับความเสียหายจากการรับบริการสาธารณสุขอย่างเหมาะสม ตลอดจนการให้มีอนุญาโตตุลาการซึ่งจะเป็นการดึงปัญหาออกมาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค สุดท้ายการปรับแก้พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม หรือร่าง(ร่าง)พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีทางการแพทย์ ให้มีความเหมาะสมครอบคลุมอาจเป็นแนวทางที่ดีที่สุด

บทสรุป

หลักนิติธรรมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อแพทย์ที่จะต้องยึดถือในการปฏิบัติหน้าที่ให้การดูแลรักษาชีวิต และสุขภาพของประชาชนอย่างมีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม และเสมอภาคตามพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม ตามกฎหมาย องค์กรก็ตามเมื่อแพทย์กระทำหน้าที่โดยชอบตามหลักนิติธรรมแล้ว ย่อมสมควรได้รับความคุ้มครองตามหลักนิติธรรมด้วย เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ท้อถอยอันจะยังผลดีต่อสังคม และประเทศชาติโดยรวม

บรรณานุกรม

เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. “หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม”. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

๓. กิตติพงษ์กิตยารักษ์. หลักนิติธรรมกับสังคมไทย คุณค่า ความหมาย และการนำไปใช้. พิมพ์ครั้งที่

๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พี เอส พรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๕๔

ศาสตราจารย์ ดร.กำชัย จงจักรพันธ์. (๒๕๕๖) : เอกสารบรรยาย “หลักนิติธรรม ความหมาย
สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืน”. โรงแรมรามาร์คเด็นส์

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕

แพทยสภา. คู่มือหมอใหม่ ๒๕๕๖ : การประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์. นนทบุรี:สำนักงาน
ปลัดกระทรวง สาธารณสุข, ๒๕๕๖

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%81%E0%B8%9E%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0B9%8C> แพทย์-วิกิพีเดีย

<https://www.hfocus.org/content/๒๐๑๘/๐๘/๑๖๑๕๕> ตุลาการศาล รธน.เข้าทะเลปมคนไข้ฟ้อง
แพทย์

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒

<https://mgronline.com/daily/detail/๙๕๙๐๐๐๐๖๐๒๐๓> การบริการทางการแพทย์ควรเป็นคดี
ผู้บริโภคหรือไม่?

<https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๓๗๖๔๙> เรียกค่าเสียหายจากการรักษาของ
แพทย์ เป็นคดีผู้บริโภคหรือไม่

